

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM YAKLAŞIMI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ EVALUATION OF SOCIAL STUDIES COURSE BOOKS IN TERMS OF DIFFERENTIATED INSTRUCTIONS APPROACH

Seyit TAŞER*
Ahmet ULUSOY**

Öz

Bilginin geniş yelpazeye sahip olarak tarihten itibaren getirdiği içeriğin öğrencilere nasıl aktarılacağına dair farklı yöntemler kullanılmıştır. Tarihten günümüze başta sosyo-ekonomik ve demografik yapı olmak üzere birçok alanda önemli değişimlerin olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte eğitimde başarının sağlanmasının sistemli bir eğitim yapısı oluşturmakla mümkün olduğu söylenebilir. Tarihimize baktığımızda belki de bu ihtiyacı sağlayan, bireysel gelişime ve eğitime önem veren, sistemli bir eğitim kurumu olarak medreseler ön plana çıkmaktadır. Buna benzer örnekleri diğer eğitim kurumları açısından da değerlendirmek mümkündür.

Günümüz eğitim ortamlarında çeşitli yetenekleri veya farklı zekâ yapıları olan öğrencilere farklı öğretim yöntemlerinin uygulanması ve ders içeriklerinin de buna göre düzenlenmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı da bu ihtiyaçları karşılamak üzere pedagojik formasyonun bir ögesi olarak belirmiştir. Bu çalışmada farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile ilgili olabilecek her türlü bilgi ve içerik taranmıştır. Bu doğrultuda 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında 5., 6., ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitapları farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı bakımından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ders Kitapları, Farklılaştırılmış Öğretim, Yapılandırıcılık.

Abstract

Different methods have been used regarding how the content brought by the knowledge with a wide spectrum since history can be transferred to students. It is known that there have been important changes in many areas, especially in the socio-economic and demographic structure. However, it can be said that achieving success in education is possible by creating a systematic education structure. When we look at our history, perhaps, madrasahs come to the fore as a systematic educational institution that provides this need, attaches importance to individual development and education. It is possible to evaluate similar examples in terms of other educational institutions.

In today's educational environments, it has become a need to apply different teaching methods to students with various abilities or different intelligence structures and to arrange the course contents accordingly. Differentiated teaching approach has emerged as an element of pedagogical formation to meet these needs. In this study, all kinds of information and content related to differentiated teaching approach were scanned. In this respect, social studies textbooks taught in 5th, 6th and 7th grades in the 2019-2020 academic year were evaluated in terms of differentiated teaching approach.

Keywords: Social Studies, Textbooks, Differentiated Instruction, Constructivism.

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-2236-4644>, staser81777@gmail.com

** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi, <https://orcid.org/0000-0002-3466-1443>, ulusoy4209@gmail.com

1. GİRİŞ

Bilimin çok sayıda özelliği sıralanabilir. Bu nitelikler içerisinde bilimin gelişime açık olması ve bu şekilde ilerleme kaydetmesi (Sayılı, 2010, 4), bu alanda uğraşı gösteren bilim insanlarını da aktif kılacak bir öneme haizdir. Zira gelinen nokta hiçbir zaman netice olarak görülemeyeceği için çalışma, üretme, icat veya keşif ile aynı zamanda bilimsel değerlendirme ve incelemeler belli bir zaman dilimi ile sınırlandırılmayacak şekilde bir gereklilik olarak karşımıza çıkar.

Tarihsel süreçte her bir medeniyet bilime çeşitli katkılar sağlamıştır. Bu katkı aynı zamanda belli bir millete ait olmayıp uluslararası bir özellik taşır. Dolayısıyla dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir bilgi veya buluş diğer toplumların da erişimine açıktır.

Yine tarihten günümüze eğitim ve bilim bir arada kullanılagelen kavramlar olarak bilinir. Çünkü eğitimin içeriğinde bilimsel gelişmeler ve bunların sonuçları yer almaktadır. Günümüzde ise teknolojik gelişmeler, sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı araştırma ve geliştirme imkânlarının artması ile bilimsel bilgiye ulaşma yolları daha da kolaylaşmıştır. Bu durum beraberinde bilinçli bir araştırmanın ve doğru bilgiye ulaşma yollarının da bilinmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bu yönlendirmeler ve aynı zamanda her alanda gelişen bilgiyi elde etme süreci, eğitimi daha önemli hale getirmiştir.

Aydın Sayılı ve Fuat Sezgin gibi öne çıkan bilim tarihçilerimizin de bilimin önemi ve özelliklerine ilişkin geniş değerlendirmeler yaptıkları bilinmektedir. Vahapoğlu da bilimin gelişmesi ve sonraki dönemlere aktarılmasında eğitimin önemine işaret etmiştir. Bireyler varlık ve devamlılığını bu bilgiler yoluyla devam ettirmektedir. Eğitim aynı zamanda toplumun değerlerini ve kültürünü de gelecek kuşaklara aktarma görevini yürütür. Bunu yaparken aynı zamanda mevcudun üzerine de bir şeyler koyması gerekmektedir ki bu aynı zamanda bir görevdir. Sosyal hayatın devamlılığı da bu şekilde sağlanmış olacaktır. Her toplumun geleceğe yönelik bir takım hedefleri vardır ve bunlara ulaşmak için eğitim ve bilimin ışığında hareket etmek gerekmektedir (Vahapoğlu, 1992, 55).

1.1. Problem Durumu

Öğretim yöntemleri ile ilgili en temel olarak taktir, soru-cevap veya tartışma gibi ilk anda sıralanabilen uygulamaların ötesinde öğrencilere daha faydalı olması bakımından ne gibi yollar takip edilebilir? Sorusu çalışmamızın hareket noktasını oluşturmuştur. Bu çerçevede mesele ele alınırken aslında öğrencilerin farklı ilgi, yetenek ve zekâ yapılarına sahip oldukları bilgisi doğrultusunda bu ihtiyaca cevap verecek yeni yaklaşımların benimsenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunlardan birisi de farklılaştırılmış öğretim yaklaşımıdır. Bu yaklaşım yeterince bilinmekte ve uygulanmakta mıdır? Sorusu kapsamında farklılaştırılmış öğretimin ders kitaplarındaki durumu veya boyutu nedir? Sorusu makalenin temel problem cümlesidir.

1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Mevcut öğretim yöntemlerinin sosyal bilgiler ders kitabındaki karşılıkları hangi boyuttadır?
2. Gelişen ve geliştirilen yöntemler sosyal bilgiler ders kitaplarına yeterince yansımakta mıdır?
3. Farklılaştırılmış öğretim yöntemi, sosyal bilgiler dersleri için uygulanabilir nitelikler taşımakta mıdır?
4. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki bilgi ve içeriklerin farklılaştırılmış yöntemle ilgisi ne ölçüde kurulabilir?
- 5.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, öğrencilerde bireysel farklılıkların dikkate alınarak düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülen öğretim süreçlerinin içerisinde, farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının yeri ve önemini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu noktada eğitim sürecinin temel unsurlarından biri olan ders kitaplarındaki içeriklerin de bu yaklaşıma uygun bir şekilde düzenlenmesi konusuna dikkat çekilmek istenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Eğitim öğretim sürecinin en temel unsurları arasında ders kitapları gelmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları, farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının yansımaları bakımından

incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Merriam'a göre (2018), durum çalışması, güncel bir olguyu gerçek hayattaki bağlamıyla inceleyen ampirik bir araştırmadır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında 5., 6. ve 7. Sınıflarda sosyal bilgiler dersinde okutulan ders kitapları ve konu ile ilgili alanyazın oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri sosyal bilgiler ders kitapları ve konu ile ilgili alanyazında yer alan dokümanlardan oluşmaktadır. İlgili veriler bu kaynaklardan elde edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarına Milli Eğitim Bakanlığı'nın resmi internet sitesinden erişmek mümkündür.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 239) Ders kitapları, ünite içeriklerinde yer alan etkinlikler kapsamında analiz edilmiştir. Üniteler kapsamında oluşturulan temalarla ilgili frekanslar tablolaştırılmış ve temalarla ilgili yorumlamalara başvurulmuştur.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Önemi

Sosyal bilimlerin tarihi insanlık tarihi kadar eskiye gider. İnsanların toplum halinde yaşaması, birbiriyle olan ilişkileri, birbirleriyle yaptıkları her türlü alışveriş, paylaşımları, yapıp ettiklerine dair bırakmış oldukları kalıntılar, sosyal bilimlerin konu başlıklarını teşkil eder. Bu yönüyle her bir insan topluluğunun, kabilenin veya medeniyetin sosyal bilimlere az çok katkı sağladığı söylenilebilir (Taşer, 2018, 316).

Sosyal bilimler ilk anda belli toplumların sosyo kültürel niteliklerinin üzerine sistemli bir düşünme süreci sonrasında sosyal felsefe şeklinde ele alınmıştır. Bu dönemde her toplumun daha çok kendi sınırları dahilinde kalabildikleri görülmektedir. Zamanla Yunan felsefesi veya ekolü ortaya çıkmaya başlayınca, bu ekol sosyal bilimlerin hemen her bir disiplinine ilişkin temel bilgiler sunmuştur. Misal, Aristo, siyaset biliminden başlayarak sosyolojinin alanına girebilecek konulara dair tespitlerde bulunmuştur. Tarih bilimi yine bu dönemlerde üzerine çeşitli değerlendirmeler yapılan bir saha olmuştur. Fakat sosyal bilimlerin gelişimi sürecinde Avrupa'nın Ortaçağ'da skolastik düşünce yapısına girmesi sonucu sosyal bilimler de bu gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir. İslam felsefesi ise Ortaçağ'da altın dönemini yaşamıştır. Bu süreç Yeni ve Yakınçağ'da da devam edegelmiştir. Böylece sosyal bilimlerin çeşitli disiplinleri, geliştirdikleri yöntem ve araştırma biçimleri ile bilimsel bir nitelik kazanmaya başlamıştır (Bilgili vd., 2019, 5-13).

Bu sürecin devamında toplumsal ve ekonomik anlamda dünya genelinde yaşanan büyük çaplı gelişmeler, ki bunlar arasında sanayi devrimi ve Fransız İhtilali gibi olaylar ilk anda ifade edilebilir, sosyal bilimlerin sahasını önemli ölçüde değiştirmiştir. Yine bu sürecin kapsamında bilhassa Avrupa'da Auguste Comte, Hegel, Weber vb. isimlerin de yapmış oldukları çalışmalarla bu alandaki bilimsel değişimler aynı zamanda sistemli bir hale gelmiştir.

Sosyal bilgiler bir çalışma alanı olarak yeni sayılabilir. Bilhassa 20. asrın başlarından itibaren ifade edilmesi söz konusudur. Sosyal bilimlerin ise kökü daha eskilere dayanmaktadır. Özellikle sosyal bilimlerin disiplinleri olan tarih, felsefe ve sosyoloji çok daha eski tarihlidir. Sosyal bilgiler, zaman içerisinde yaşanan gelişmeler sayesinde sosyal bilimlerin bir çalışma alanı haline gelmiş ve sosyal bilimlerin içeriğinin yansıtıldığı bir ders olmuştur. Sosyal bilgiler bu yönüyle zaman içinde içeriğini zenginleştirmiş, bu zengin içerik aynı zamanda toplumsal alanla doğrudan ilgili olduğu için bu alanda yaşanan problemlere getirilen çözüm önerilerinden, sosyal hayatı düzenleyen yaklaşımlardan öğrencilerin haberdar olmasını sağlamıştır.

Sosyal bilgiler geniş alan türü (broads fields design) veya disiplinler arası (interdisipliner) bir program tasarımı olarak belirtilir (Ata, 2009, 28). Sosyal bilgilerdeki bu disiplinlerarası yaklaşım ile öğrenciler hem iyi ve etkili bir vatandaş olma yolunda mesafe kaydederken, aynı zamanda genel kültür bakımından da birçok bilgiye sahip olarak donatılmaktadırlar.

Amerika Birleşik Devletleri'nde profesyonel sosyal bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), 1994 yılında sosyal bilgilere dair geniş bir tanımlama yapmıştır. Bu tanıma göre sosyal bilgiler;

Sivil yeterliliği teşvik etmek için sosyal bilimlerin ve beşerî bilimlerin bütünleşik bir çalışmasıdır. Okul programı dahilinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlerin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden uygun içerikler üzerine koordine edilmiş, sistematik bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin birincil amacı, gençlerin birbirine bağımlı bir dünyada kültürel olarak çeşitlilik gösteren demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilinçli kararlar verme yeteneğini geliştirmelerine yardımcı olmaktır (Schneider vd., 1994, 3).

Bu bağlamda, sosyal bilgiler eğitiminin genel amacını şu şekilde ortaya koymak mümkündür: bireylere erdemli vasıflar kazandırmak, hak ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar yetiştirmek, bireylere yönetime katılma sürecini öğretebilmek, temel tarih, mekân ve sosyal düşünme becerisi kazandırmak (İnan, 2019, 11). Sosyal bilgiler eğitimi, bu içeriklerden de anlaşılacağı üzere büyük bir öneme sahiptir. Bu bakımdan sosyal bilgiler eğitiminin hem öğrenciler hem de eğitimciler nazarında daha faydalı neticeler ortaya koyabilmesi için çeşitli yöntem ve tekniklerin ele alınması gerekmektedir.

3.2. Farklılaştırılmış Öğretim

3.2.1. Farklılaştırılmış Öğretimin Kuramsal Temelleri ve Farklılaştırılmış Öğretim

Sosyal Bilgiler eğitiminde ünitelerin, konuların zaman ve ekonomik unsurların elverdiği ölçüde çeşitli yöntem ve teknikler ile öğrencilere faydalı olunmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte bu alanda gelişmelerin yine eldeki imkânlar doğrultusunda gerçekleştirilmesi için daha farklı yöntemler üzerine çalışmalar sürerken bunların eğitime uygulama sürecinde daha verimli bir biçimde kullanılmasına yönelik gayretler vardır. Farklılaştırılmış öğretim yaklaşımını da bununla ilgili alana dahil etmek mümkündür.

Farklılaştırılmış öğretimin temelinde; sosyal yapılandırmacılık, beyin temelli öğrenme, öğrenme stilleri ve çoklu zekâ gibi birçok yaklaşım bulunur (Avcı ve Yüksel, 2018, 3).

Geleneksel yaklaşımların tersine yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenme, bireysel faaliyetler ile oluşur ve bireyin zihninde yapılandırılır. Öğrenenin zihinsel gelişiminin merkeze alındığı bu yaklaşımda, öğretimden ziyade öğrenme üzerinde durulmaktadır. Öğrenciler, var olan bilgilerinin ve yaşantılarının üzerine yeni bilgileri koyabilmek ve bu bilgileri içselleştirebilmek için etkinlikler gösterirler. Böylelikle yeni bilgi ile önceden var olan zihinsel oluşumlar birleştirilir. Bu yaklaşıma göre öğrenme, öğretmenin bilgiyi doğrudan verdiği veya kavratığı bir süreç değil, öğrencinin bizzat elindeki argümanları kullanarak yeni bir bilgi inşa etme sürecidir. Çünkü öğrencilerin kendilerinin keşfettiği bir kavram veya olay, onlara daha çok heyecan vermekte ve bilginin kalıcılığını sağlamaktadır. Bu şekilde elde edilen bir bilgi hayatın birçok alanında kullanılabilir. Bu bakımdan yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenme, aslında bir yorumlama sürecidir (Bilgili, 2016, 37).

Farklılaştırılmış öğretimin bir diğer kuramsal temeli olan beyin temelli öğrenme de tıpkı sosyal yapılandırmacılık gibi öğrenmede iş birliğini desteklemektedir. Günümüz eğitiminin temel gayesi bilgiyi inşa eden, kendini geliştiren, potansiyelini ortaya çıkarabilen ve geleceğe yön veren bireyler yetiştirmektir denilebilir. Bu durum, eğitimde yapılandırmacı yaklaşım, öğrenci merkezli eğitim, beyin temelli öğrenme, aktif öğrenme gibi çağdaş yaklaşım ve yöntemleri ön plana çıkarmaktadır. Bu yaklaşımların ortak noktası, öğrenciyi bir bütün olarak değerlendirmeleri ve öğrenme sürecinde öğrenciyi merkeze almalarıdır (Dülger ve Kabapınar, 2019, 132).

Farklılaştırılmış öğretimin kuramsal kaynaklarından bir diğeri ise "Öğrenme Stilleri" dir. Öğrenme stilleri, bir öğrencinin öğrenme ortamını nasıl algıladığı, öğrenme ortamı ile nasıl etkileşimde bulunduğu ve buna nasıl tepki verdiğinin nispeten istikrarlı göstergeleri olan bilişsel, duyuşsal ve fizyolojik özellikler olarak tanımlanabilir (Bhagat vd., 2015, 58). Böylelikle öğrenciler, öğrenirken farklı ve kendine özgü yollar bulabilir ve bunları uygulayabilirler. Bir başka deyişle öğrenme stili, her bireyin kendine has, bireyin öğrenmesine yönelik yatkınlıklarını ya da tercihlerini gösteren özelliklerdir (Selvi, 2019, 50).

Farklı sosyal ve kültürel ortamlardan gelen bireyler tabiatıyla farklı ön bilgilere ve becerilere sahiptir. Bu bakımdan bireylerin öğrenme tarzları, ilgileri, yetenekleri de çeşitlilik gösterir. Aslında bütün bu farklılıklar her birey açısından bir çeşitliliktir. Bu çeşitlilik neticesinde eğitim ortamlarında her öğrencinin standart bir kavrama becerisine sahip olması ve gelişim göstermesi mümkün değildir. Bu bakımdan eğitim ortamlarında bu farklılıklar dikkate alınmalıdır. Söz konusu bu farklılıkların dikkate alınması şüphesiz

eğitimi daha nitelikli hale getirecektir. Bireysel farklılıkların önemsenmesi ve bu farklılıklara uygun öğrenme-öğretme ortamlarının düzenlenmesi bu bakımdan önemlidir (Karadağ, 2014, 1302).

Eski ve yeni zaman pedagoglarının çoğu, öğretimi, öğrencilerin kendi kendini yetiştirmelerine yardım eden bir faaliyet olarak tanımlamışlardır. Buna rağmen bir çömlekçinin eli altındaki çamura istediği şekli verebilmesi gibi öğretmenin de çocuğa istediğini öğretebileceği ve çocuğu; arzu ettiği yönde geliştirebileceği düşüncesi, asırlarca eğitim ve öğretim faaliyetlerine hâkim olmaya devam etmiş bir gerçektir. Daha sonraki süreçte ise öğretime bakış açısı değişti. Öğretim işinin, çocuğun iç ve dış organlarının gelişimi ve türlü fonksiyonlarıyla ilgili olduğu; öğretmenin çocuk ruhu ve şuuru üzerinde değişiklikler meydana getirdiği ancak bu değişikliklerin yapılabilmesi için de çocuğun dışarıdan gelen tesirleri isteyerek alması lazım geldiği, yani kendiliğinden aktif bir duruma geçmesi gerektiği kabul edildi (Aytuna, 1955, 8).

Böylelikle öğretim faaliyetlerinde öğrencinin aktif olma anlayışı, öğretime dair birçok yöntemi de beraberinde getirmiştir. Son zamanlarda bu yöntemlerin içerisinde en dikkat çeken, farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı olarak ön plana çıkmaktadır. Farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri, ilgi alanları ve öğrenme profili tercihleri farklılaştırıldığında en iyi şekilde öğrendiklerini iddia eden bir öğretim felsefesidir. Farklılaştırılmış öğretimin temel amacı, her öğrencinin öğrenme potansiyelini en üst düzeye çıkarmaktır (Tomlinson, 2005a, 263). Farklılaştırılmış öğretimde öğrenciler, bilgiyi elde etme, elde ettikleri bilgiye anlam katma ve öğrendiklerini uygulama konusunda farklı seçeneklere sahiptirler. Başka bir ifade ile farklılaştırılmış öğretim, öğrencilere öğrenme ortamında farklı seçenekler sunar. Bu doğrultuda bütün öğrencilerin kendilerine uygun yöntemle etkin bir öğrenme sağlamaları gerçekleştirilmiş olur (Demir ve Gürol, 2015, 125).

Öğretimin farklılaştırılması ile, öğrencilerin farklı bireysel özellikleri olduğu kabul edilmekte ve buna yönelik öğrenme etkinlikleri geliştirilerek her öğrenciye başarılı olma imkânı tanınmaktadır. Bu sayede öğrenme sürecinde öğrencilerin öz düzenleme, sorun çözme, iletişim kurma, bilişüstü beceriler gibi çeşitli becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bir başka deyişle farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin bilgi, kavrama, okuma, dil, öğrenme tercihleri, ilgileri ve buna benzer diğer özelliklerini keşfetme, aynı sınıftaki çok çeşitli becerilere sahip öğrenciler için uygun eğitim ve öğrenme yaklaşımını hayata geçirme, her öğrencinin kendine özgü başarılarını ve öğrenmelerini en üst seviyeye çıkarmak için etkinlikler planlama olarak tanımlanabilir (Aşıroğlu, 2016, 949).

Çağdaş eğitim anlayışı, öğrencilerin eksik yönlerine yoğunlaşmak yerine, onların güçlü oldukları yönlerini tespit etmeye çalışmakta ve onlara başarılı olabilmeleri için çeşitli imkânlar sağlamaktadır. Aslında bu eğitim anlayışı, bir bakıma eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak öğrencilere standart bir eğitim anlayışı sunmak yerine her öğrencinin kendi ilgisine, potansiyellerine ve zekâsına yönelik bir eğitim anlayışı ortaya koymaktadır. Bir diğer ifadeyle bu anlayış, öğrenmenin optimum düzeyde gerçekleşme fırsatının verilmesi olarak algılanabilir (Saban, 2004, 96).

Bu bakımdan eğitim ortamları, öğrencilerin farklı ilgilerini, yeteneklerini ve potansiyellerini ortaya çıkarabildiği ve onları mümkün olan en yüksek düzeyde geliştirebildiği ölçüde başarı seviyelerini yükseltmiş olacaktır. Bu gayeyi güden bir eğitim anlayışının temel hedefi ise, öğrencilerin farklı ilgilerini, ihtiyaçlarını ve yeteneklerini ortaya çıkarmak ve onları sınıftaki öğrenme-öğretme sürecinin asıl ögesi haline getirmektir. Bu nedenle öğretmenin en önemli görevlerinden birisi de sınıftaki her öğrencinin birbirinden farklı niteliklerini keşfetmek, onları geliştirmek ve öğrencilerin severek katılacakları öğrenme ortamları düzenlemektir. Bu sayede eğitim ve öğretim etkinlikleri öğrencilerde daha anlamlı ve kalıcı olabilmektedir (Küçükahmet, 1997, 59).

3.2.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Farklılaştırma

Farklılaştırılmış öğretimin doğasında, öğretmen, öğrenci ve öğretim programına bağlı olarak farklı öğrenme ortamlarına ve içeriğe farklı bakabilmek yer almaktadır. Etkili bir farklılaştırılmış öğretim öğrenciyi iyi tanımayı, öğretim programını anlamayı, öğrenme için birçok yolun sağlanmasını, öğrencilerle sorumlulukları paylaşmayı, esnek ve yansıtıcı bir yaklaşımı benimsemeyi içermektedir (Demiral, 2015, 112).

Esasen eğitim sistemimiz içerisinde yeni yöntem ve teknikler özellikle Tanzimat'tan itibaren konuşulmaya başlanmıştır. Bu dönemde öğretim yöntemleri konusunda bir yeniliğe gidilmiş ve usul-ı cedide kavramı bu dönem eğitim-öğretim metodu kapsamında sıkça kullanılır olmuştur. Usul-ı cedide veya yeni usul, öğretimde daha kolay ilerleme sağlanması için özellikle devrin aydınları tarafından ele alınmıştır (Taşer, 2011, 35). Türk Millî Eğitim sisteminde ise 2000'li yıllardan itibaren yapılandırmacı ve aktif öğrenme yaklaşımının önem kazanmaya başladığı söylenebilir. Böylelikle eğitim sistemimizin içerisine farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı girmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin öğretim programları diğer derslerin öğretim programları gibi 2000'li yılların başında bir değişim sürecine girmiştir. Özellikle 2005 ve sonrasında düzenlenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nda, öğrenciyi merkeze alan yapılandırmacılık yaklaşımı esas alınmıştır. Ders kitapları da bu doğrultuda düzenlenmeye çalışılmıştır. Öğretim programlarındaki bu değişim süreci Türkiye'de öğretim programlarına ve hazırlanan ders içeriklerine yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bu bakış açısı öğrencilere bilgi aktarmak ve onların bilgi düzeylerini artırmak yerine, öğrencinin öğrenme etkinliğinde aktif olduğu çeşitli becerileri, değer ve tutumları yapılandırmacı bir anlayışla tasarlamayı amaçlamıştır (Öztürk ve Mutlu, 2017, 383).

Günümüzde bireyde bulunması gereken bilgi, beceri, tutum ve değerler göz önünde bulundurulduğunda, bunları karşılayacak alt yapı da akla gelmektedir. Öğrencilerin bu öğrenmelerini destekleyecek, iyi birer yurttaş olmalarını sağlayacak ders ise sosyal bilgiler dersidir. Sosyal bilgiler dersi sayesinde bireyler sorgulama, eleştirel düşünme, karar verme, üretkenlik, problem çözme, liderlik gibi becerileri kazanabilmektedir. Sosyal bilgiler dersinin sınırsız çeşitliliğe izin vermesi nedeniyle derse ait bilgi ve beceriler farklılaştırılan içerikle verilebilmektedir (Atalay, 2014, 340).

Günümüzde sosyal bilgiler ders içeriklerinin aktarılmasında birtakım yöntem ve tekniklerden bahsedilebilir. Bunlar arasında; anlatım, soru-cevap, gezi gözlem, proje, tartışma (panel, münazara, forum vb.), gösteri tekniği, örnek olay, drama ve rol yapma, problem çözme, grup çalışması, beyin fırtınası, bireysel çalışma, kaynak kişiden yararlanma gibi yöntem ve teknikler yer alır (Çelikkaya ve Kuş, 2009, 744).

Sosyal bilgiler dersinde farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile ilgili yapılan çalışmaların yerli ve yabancı alanyazında sınırlı olduğu söylenebilir. Konu ile ilgili Woo (1991), yaptığı çalışmada, Kore'de ortaokul düzeyinde yetenekli öğrenciler için sosyal bilgiler ve diğer derslere yönelik farklılaştırılmış öğretim müfredat modelinin gerekliliğini dile getirmiştir. Rogers (1995), Lincoln Devlet Okulları personelinin üstün zekâlı öğrenciler için ortaokul ortamında farklılaştırılmış sosyal bilgiler derslerinin uygulanmasına ilişkin bir vaka çalışması yapmıştır. Yapılan bu çalışmanın sonucunda üstün yetenekli öğrenciler için farklılaştırılmış sosyal bilgiler programının etkili olduğu sonucuna varmıştır. Marone (2013), ortaöğretimde heterojen olarak gruplandırılmış sınıflarda tarih dersi için ortaya konulan öğretim yöntem ve tekniklerine çeşitli nedenlerle uyum sağlayamayan öğrenciler için sunulan öğretimin farklılaştırılmasının etkililiğini incelemiş ve bu yaklaşım lehine sonuçlar bulmuştur. Bergstrom (2015), üstün zekâlı öğrencilere sosyal bilgiler dersi öğretimine yönelik yaptığı çalışmada öğretmenlerin üstün zekâlı öğrenciler için müfredatı ve eğitimi nasıl hazırladığını ve uyarladığını ele almış, üstün zekâlı öğrencilere yönelik öğretimin bir ortaokul sosyal bilgiler sınıfında nasıl yer alabileceğini araştırmıştır. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmeler, sınıf gözlemleri ve destekleyici görsel kanıtlar gibi veriler kullanmıştır. Ayrıca Bergstrom, sosyal bilgiler dersinin müfredatının öğretmenler tarafından yetenekli öğrenciler için nasıl farklılaştırıldığını araştırmıştır. Bu çalışma ile, öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretimi öğrenme ortamlarında kullanabilmeleri için amaçlı mesleki gelişim kurslarının düzenlenmesi gerektiği, sosyal bilgiler eğitimi alanında farklılaşmanın ilkokuldan başlayarak ortaokul, lise ve üniversite seviyelerinde uygulanabileceği sonucuna varmıştır.

Waid (2016), kırsalda bulunan yerel bir lisedeki öğrencilerin son 5 yıldır sosyal bilgiler derslerinde akademik performanslarının düşmesi üzerine, sosyal bilgiler öğretmenleri ve okul yöneticilerinin farklılaştırılmış eğitimi ve bu eğitim tekniklerini öğretmenlere öğretmeyi sağlayacak mesleki gelişimi nasıl tanımladıklarına yönelik bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmanın özü, öğrencilerin öğretim seviyelerinde eğitim vermenin önemini ortaya koyan ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için farklılaştırılmış öğretimi, öğretim etkinliklerine uyarlamayı vurgulayan bir anlayışı içermiştir. Araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve yöneticilerinin farklılaştırılmış öğretime ve bunu sağlayacak mesleki gelişim eğitimine nasıl baktıklarına odaklanmıştır. Bunu sağlamak için gönüllü olan 3 yönetici ve 9 sosyal bilgiler öğretmeni ile açık uçlu görüşmeler yapılmıştır. Öğretmen görüşmeleri, sınıf gözlemleri ve eğitim materyali ve mesleki gelişim ile ilgili belgelerin incelenmesi neticesinde elde edilen veriler analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda katılımcıların farklılaştırılmış öğretimle ilgili olumlu algılara sahip oldukları, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders etkinliklerinde farklılaştırılmış öğretim stratejileri kullanmaya başladığı ve farklılaştırılmış öğretim stratejilerini kullanmak için etkili mesleki gelişim eğitimi almak istedikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca Waid, farklılaştırılmış öğretim stratejileri kullanılarak okullardaki sosyal değişimin sağlanabileceğini, sosyal bilgiler dersindeki öğrenci performansının artırılacağını saptamıştır.

Ülkemizde konu ile ilgili alanyazın taranmış ve sosyal bilgiler dersinde farklılaştırma ile ilgili sınırlı sayıda çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan biri olan Atalay'ın çalışması (2014a), farklılaştırılmış sosyal bilgiler öğretiminin üstün zekâlı öğrencilerin akademik başarı, tutum, eleştirel düşünme ve üretkenliklerine etkisi üzerine olmuştur. Atalay, çalışmasının örneklem grubunu 4. Sınıfa devam eden 11'i deney 10'u kontrol

grubu olmak üzere 21 üstün zekâlı ve yetenekli bireyden oluşturmuştur. Araştırma kapsamındaki verilerin toplanması için; araştırmacı tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Başarı Testi”, “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği”, “Cornell Eleştirel Düşünme Testi” ve “Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (Sözel Form)” kullanılmıştır. Uygulanan bu testler, deney ve kontrol grubunu oluşturan öğrencilere öntest-sontest olarak verilmiş, testlerden elde edilen veriler istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Atalay, araştırmasının sonucunda elde ettiği bulgular neticesinde; üstün zekâlı ve yetenekli bireyler için hazırlanan “Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Dersi Ünite Programı”nın öğrencilerin akademik başarılarını, sosyal bilgiler dersine karşı olumlu tutumlarını, eleştirel düşünme becerilerini ve üretkenliklerini anlamlı düzeyde artırdığını tespit etmiştir.

Konu ile ilgili bir diğer çalışma Akdemir’in (2019) çalışmasıdır. Akdemir çalışmasını 6. Sınıfların bir subesinde yürütmüştür. Çalışmada farklılaştırılmış öğretim etkinlik uygulamaları öncesinde gözlem, yarı yapılandırılmış öğretmen ve öğrenci mülakatları; uygulama sırasında öğrenci, öğretmen ve araştırmacı günlükleri; uygulama sonrasında ise yarı yapılandırılmış öğretmen ve öğrenci mülakatları ile ölçme ve değerlendirme testi kullanılarak veriler toplanmış ve analizleri yapılmıştır. Araştırma sonunda, farklılaştırılmış öğretimin öğrencilerin bilgi, beceri ve değer öğretimine olumlu katkılar sağlayarak kalıcı öğrenmeler üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca bu yöntemin öğrencilerin derse karşı ilgi, istek, tutum ve motivasyonları ile başarılarını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Çetintaş (2019) ise, sosyal bilgiler öğretiminde farklılaştırılmış çalışma yapılarının kullanımı üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışma, ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile hazırlanan çalışma yapılarının uygulanabilirliğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada, nitel veriler “Yansıtıcı Günlük”, “Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler”, “Araştırmacı Gözlem Formu”, nicel veriler ise, “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” ve “Akademik Başarı Testi” yoluyla toplanmıştır. Yapılan bu çalışmanın sonucunda farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile hazırlanan çalışma yapılarının başarı, tutum, ilgi, iletişim gibi konularda oldukça faydalı olduğu, dolayısıyla geliştirilip diğer derslerde de uygulanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk ve Mutlu (2017), sosyal bilgiler ve tarih derslerinde farklılaştırılmış öğretime yönelik öğretmen algıları ve uygulamalarını ölçen bir çalışma yapmışlar ve çalışma sonucunda öğretmenlerin çoğunluğunun farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına olumlu baktığı, öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının ise, cinsiyet, branş ve mesleki deneyim değişkenlerine göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuşlardır.

3.2.3. Mevcut Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçerikleri ve Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımı

Ders kitaplarının her şeyden önce bir öğrenci tarafından okunup incelendiği zaman herhangi bir ek yardımcı kişi veya kaynak olmaksızın anlaşılabilir olması gerekmektedir. Buradan yola çıkıldığında bu ifade aslında farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına da uygunluk arz eder. Zira sınıf içerisinde toplu bir eğitim süreciyle eğitim faaliyetleri gerçekleşirken, bireysel farklılıkların göz ardı edilmemesi gerektiği gibi, ders kitaplarının da bu doğrultuda hazırlanmış olması büyük bir önem taşır. Bunu sağlamak elbette ki kolay olmayan bir süreçtir. Zira her bir öğrencinin ilgi, istidat, kabiliyet ve zekâ çeşidi farklı olabilmektedir. Tüm bunları göz önüne alarak ders kitabı içeriğinin buna göre belirlenmiş olması gerekir. Bir ders kitabından gerek görsellerle gerekse içerik etkinlikleriyle ve yönergeleriyle öğrenmeyi kolaylaştırması, öğrencilerin ilgisini çekmesi, öğrencilerin zorluk yaşamadan konuları anlayıp, öğrenebilmeleri beklenir. Öğretmenin de eksik kalan hususların telafisini sağlaması, ders kitabı kılavuzluğunda sınıf içi etkinliklerle öğrenmeyi pekiştirmesi, yeni katkılar sağlayarak süreci yönlendirmesi öğrenmeyi kalıcı hale getirebilir. Bu bağlamda 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitapları içerikleri incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

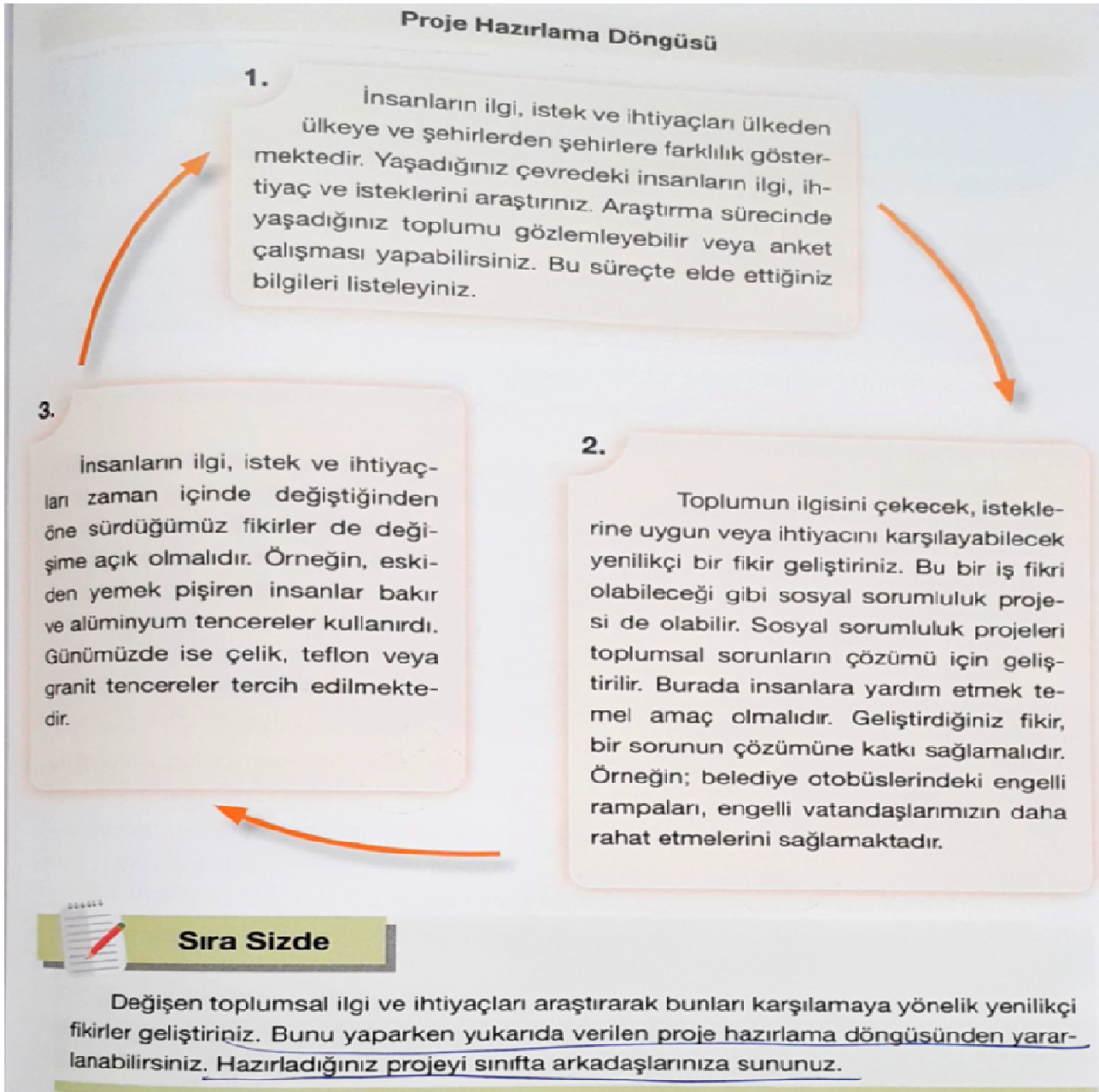
5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içeriklerinde etkinlikler; “hazırlık çalışması”, “araştırılabilirlik paylaşalım”, “düşünelim tartışalım” ve “sıra sizde” başlıklarından oluşmuştur. Ünite sonunda ise “ünite değerlendirme çalışmaları” yer almaktadır. Bu kısımlar konuyu kavratmaya yönelik sorular ve etkinlikler içermektedir. Ünitelerde yer alan soru kökleri ve etkinlik yönergeleri incelenmiş ve frekanslar aşağıdaki şekilde tabloleştirilmiştir:

Tablo 1: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Etkinliklerinde Yer Alan Soru Kökleri ve Yönergeler

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünitelerinde Yer Alan Soru Kökleri ve Etkinlik Yönergeleri	Birey ve Toplum	Kültür ve Miras	İnsanlar Yerler ve Çevreler	Bilim Teknoloji ve Toplum	Üretim Dağıtım ve Tüketim	Etkin Vatandaşlık	Küresel Bağlantılar	f
Ne?	10	13	7	13	19	8	7	77
Neden?	1	1	2	2	1	1		8
Kim?	1							1
Hangi?	6	4	4	3	2	1	1	21
Nasıl?	2		4	4	3	4	4	21
Araştırınız		2	1	1		1	1	6
Bilgileri Arkadaşlarınızla Paylaşınız	1		1	1			1	4
Düşüncelerinizi Arkadaşlarınızla Paylaşınız	9	13	9	7	11	7	5	61
Poster Çalışması Hazırlayınız		1	1		2	2	1	7
İzlenimlerinizi Deftere Yazınız	1	1		4	3	3	1	13
Karşılaştırınız		2						2
Bilgi Toplayınız		1					1	2
Bilgi Kartları Hazırlayınız		1						1
Örnekler Yazınız		3	3					6
İnceleyiniz		1						1
İşaretleyiniz				1				1
Çalışmanızı Arkadaşınızla Paylaşınız		1	1	2	1	2		7
Düşüncelerinizi Yazınız	1		1					2
İş Birliği Yapınız					1			1
Fikirler Geliştiriniz					1			1
Fikirlerinizi Arkadaşlarınızla Paylaşınız					1			1
Projeyi Sınıfta Sununuz					1			1
Kompozisyon Yazınız						1	1	2
Yorumlayınız		1						1
Kutucuklara Yazınız			1	1	2			4
Toplam	32	45	35	39	48	30	23	252

Yukarıdaki tablodan etkinliklerin soru köklerinde; “ne?” (sıklıkla kullanılmıştır), “neden?”, “kim?”, “hangi?”, “nasıl?” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Etkinlik yönergelerinde ise; “doğruları işaretleme”, “gözlemleri deftere yazma”, “bilgi kartları hazırlama”, “örnek vererek açıklama yapma”, “düşüncelerini ifade etme”, “görselleri yorumlama”, “boşluk doldurma”, “kavramları eşleştirme”, “gazete haberlerini yorumlama”, “düşüncesini arkadaşıyla paylaşma” (sıklıkla kullanılmıştır), “yaptığı çalışmayı arkadaşıyla paylaşma” gibi ifadeler yer almaktadır (Şahin, 2019). Kitabın 143. sayfasında yer alan “sıra sizde” etkinliği farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına örneklik teşkil etmesi bakımından aşağıya alınmıştır:

Yukarıdaki örnekte yer alan, değişen toplumsal ihtiyaçlara yönelik yenilikçi fikirler geliştirme ve bunu bir proje haline getirip sınıfta sunma etkinliği hem bireysel gelişime önem verme hem de özgün fikirlerin ortaya çıkması bakımından farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına uygun bir etkinliktir.

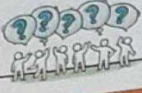
6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise ünite etkinlikleri; "hazırlanalım", "cevaplayalım", "sıra sizde", "araştıralım", "oynayalım öğrenelim" ve "ölçme değerlendirme" başlıklarından oluşmaktadır. Bu etkinlik içeriklerine yönelik soru kökleri ve yönergelerin frekansları aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır:

Tablo 2: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Etkinliklerinde Yer Alan Soru Kökleri ve Yönergeler

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünitelerinde Yer Alan Soru Kökleri ve Etkinlik Yönergeleri	Biz ve Değerlerimiz	Tarihe Yolculuk	Yeryüzünde Yaşam	Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	Üretiyorum Tüketiyorum Bilinçliyim	Yönetime Katlıyorum	Uluslararası İlişkilerimiz	f
Ne?	12	11	10	6	6	13	8	66
Neden?				5		1		6
Hangi?	2	2	1	4	11	5	4	29
Nasıl?	2			1	2	3	2	10
Araştırınız	1	3			3		2	9
Söyleyiniz	14	25	18	9	13	11	10	100
Açıklayınız	2	14		4		9	5	34
Bilgileri Sınıfta Paylaşınız		2			3		1	6
Düşüncelerinizi Paylaşınız				2		1		3
Yazınız	2		1		3	2		8
Çiziniz		1						1
Karşılaştırınız		2			1	1		4
Değerlendiriniz		1					1	2
Proje Hazırlayınız					1			1
Boyayınız			1					1
Örnek Veriniz	2					3		5
Tartışınız	2	6	3	2	2	2	2	19
İşaretleyiniz	1	3	3				3	10
Sunu Hazırlayarak Sınıfta Paylaşınız	1							1
İş Birliği Yapınız				1				1
Pano Çalışması Yapınız						1		1
Cevaplayınız	1	1		1				3
Kompozisyon Yazınız	2							2
Yorumlayınız	2					2		4
Boşluğa Yazınız	1	5	4	1	2		3	16
Toplam	47	76	41	36	47	54	41	342

Burada genellikle kompozisyon yazma, sunu hazırlama ve sınıfta paylaşma, okuma parçası yorumlama gibi etkinliklere yer verilirken yönergeler; “söyleyiniz” (sıklıkla kullanılmıştır), “yazınız”, “tartışınız”, “açıklayınız”, “işaretleyiniz”, “örnek veriniz” ve “değerlendiriniz” gibi ifadelerden oluşmaktadır. Soru köklerini ise: “ne?” (sıklıkla kullanılmıştır), “neden?”, “hangi?”, “nasıl?” ifadeleri oluşturmuştur. 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında olmayan “oyunayalım öğrenelim” isimli etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Bu etkinlik ünite içerisinde geçen kavramları oyunla kavratmaya yönelik düzenlenmiştir (Yıldırım vd. 2019, 130). Bu etkinliklerden bir tanesi farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına örnek olması bakımından aşağıya alınmıştır:

Oynayalım Öğrenelim

Etkinlik, aşağıda anlatıldığı şekilde uygulanır.

- Sınıf, öğretmen rehberliğinde iki gruba ayrılır.
- Grup başkanı ve grup ismi belirlenir (Örnek olarak A ve B grubu).
- A grubundan bir öğrenci sınıfın dışına çıkar (Dışarıya çıkmak gönüllülük esasına dayanır.).
- B grubu üyeleri birbirlerine danışarak aşağıda verilen ifadelerden birini seçer ve diğer gruba söyler (Grup başkanı sözcüdür.).
- A grubu üyeleri içeriye giren arkadaşlarına diğer grubun belirlediği ifadeyi ipuçları ile buldurmaya çalışır (Örnek olarak "Karadeniz İklimi" ipuçları: Yazları serin, kışları ılıktır. Her mevsim yağışlıdır. Bitki örtüsü ormandır vb.).
- Sıra diğer gruba geçer ve ifadeler bitene kadar böyle devam eder.

Not: Ders dışı ipuçları verilemez.

Yeşil renkli kelimeler ipucu olarak kullanılabilir.

Süre, cevap hakkı sayısı vb. kurallar sınıfta belirlenir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içeriklerindeki etkinlikler ise; “hazırlık çalışmaları”, “sıra sizde”, “zihin haritasındaki boşlukları doldurma” ve “değerlendirme soruları” başlıklarından oluşmuştur. Etkinlik soru kökleri ve yönergeleri aşağıdaki şekilde tabloleştirilmiştir:

Tablo 3: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Etkinliklerinde Yer Alan Soru Kökleri ve Yönergeler

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünitelerinde Yer Alan Soru Kökleri ve Etkinlik Yönergeleri	Birey ve Toplum	Kültür ve Miras	İnsanlar Yerler ve Çevreler	Bilim Teknoloji ve Toplum	Üretim Dağıtım ve Tüketim	Etkin Vatandaşlık	Küresel Bağlantılar	f
Ne?	4	21	7	8	5	11	4	60
Neden?		1		1	2	1		5
Hangi?	7	6	2	1	2	2	1	21
Nasıl?	3	4		1		1	2	11
Siz olsaydınız Ne Yapardınız?		4	1	3	2			10
Araştırınız				2	2		1	5
Bilgileri Arkadaşlarınızla Paylaşınız						1		1
Düşüncelerinizi Arkadaşlarınızla Paylaşınız	1	7	1		2			11
Söyleyiniz	8	6	6	5		3		28
Tahminde Bulununuz				1				1
Karşılaştırınız		1						1
Cevaplayınız	1	1						2
Yazınız	6	17	4	7	2	6	3	45
Çiziniz	1							1
Tartışınız	2	9	1	2	3	6	2	25
Örnekler Veriniz	3	1			1		1	6
Açıklayınız	2			2	1			5
Değerlendiriniz		1	1		1			3
İşaretleyiniz			3	2	3	4		12
Çalışmanızı Sınıfta Paylaşınız				1	1	2		4
Boşluğa Yazınız	4	6	9	3	4	4	4	34
Plan Yapınız	1							1
Çalışma Yapınız					1			1
Tasarlayınız	1							1
Karşılaştırınız	1							1
Projeyi Teklifi Hazırlayınız						1		1
Röportaj Yapınız						1		1
Kompozisyon Yazınız		1						1
Slogan ve Logo Hazırlayınız							1	1
Zihin Haritasındaki Boşlukları Doldurunuz	1	1	1	1	1	1	1	7
Toplam	46	87	36	40	33	44	20	306

Buradaki etkinlik soru kökleri ise genellikle, “ne?”, “neden?”, “hangi?”, “nasıl?”, gibi ifadelerden oluşmaktadır. Etkinlik yönergeleri ise “tartışınız” (sıklıkla kullanılmıştır), “söyleyiniz”, “yazınız”, “tahminde bulununuz”, “siz olsaydınız ne yapardınız” gibi ifadelerden oluşmaktadır. Bu kitapta ise diğer iki kitaptan farklı olarak ünite sonlarında ünite ile ilgili kavramların yer aldığı zihin haritaları bulunmaktadır. Bu zihin haritaları, boş bırakılan yerlerin ilgili kavramlarla doldurulmasına yönelik etkinlikleri içermektedir (Gültekin vd. 2019, 236). 7. Sınıf ders kitabında farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı ile ilişkili sayılabilecek etkinlik örneğine aşağıda yer verilmiştir:

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal bilgiler dersi ülkelerin eğitim sistemlerinde yer almaya başlamasının ardından içeriklerin belirlenmesi ve sonuçta bu derse ait öğretim programları düzenlenmesiyle süreç devam edegelmıştır. Düzenlenen bu öğretim programlarında dersin öğrencilere aktarımı ile ilgili zaman içerisinde çeşitli stratejiler, yöntemler ve teknikler belirlenmiştir. Bu belirlemeler devrin ihtiyaçları, ülkelerin eğitim felsefesi, sahip olunan eğitim imkânları vb. etkenler doğrultusunda yapılmıştır.

Sosyal bilgiler dersi için belirlenen stratejiler, yöntem ve teknikler de sabit kalmamış çağın gereklerine göre değişmiştir. Bu durum ülkemiz için de söz konusudur. Çalışmamızın başında ifade edildiği üzere, ülkemizde 2000'li yıllardan sonra eğitimde yapılandırıcılık anlayışı benimsenmiş ve düzenlenen öğretim programları ve ders kitapları bu esasa göre şekillendirilmeye başlanmıştır. Öğrenciyi merkeze alan, bilgiye öğrencilerin öğrenme yaşantılarıyla ulaştığı ve bu sayede bilgiyi kazanabildikleri bir süreç olan yapılandırıcı anlayış, beraberinde yeni birtakım yaklaşımları, öğretim yöntem ve tekniklerini de ortaya çıkarmıştır. Bu yöntem ve teknikler, yaklaşımın ruhuna uygun olarak öğrenciyi aktif kılan bir özelliğe sahip olmuşlardır. Ders kitaplarının içerikleri de bu anlayışı pekiştiren bir nitelik kazanmaya başlamıştır.

Bu yaklaşımlardan biri de son dönemde hem ülkemizde hem de diğer ülkelerin eğitim sistemlerinde değer kazanan farklılaştırılmış öğretim yaklaşımıdır. Çalışmamızda ayrıntısı ile ele alınan farklılaştırılmış öğretimin öz olarak, sınıftaki farklı yeteneklere ve bilgi birikimine sahip öğrencilerin hepsinin yeteneklerini ve bilgi düzeylerini en üst düzeye çıkarmak için onlara farklı öğrenme ortamı sunmayı amaç edindiği söylenebilir. Bunu gerçekleştirebilmek için de içerik, süreç, ürün, öğrenme ortamı gibi çeşitli öğelerin farklılaştırılmasını esas alır. Aslında bu yöntem yeni bir yaklaşım değildir. Geçmişte tek sınıflı okullarda farklı yaş gruplarında ve farklı yetenekleri olan öğrencilerin gereksinimlerini karşılamada, özel eğitim ve üstün yetenekli çocukların eğitiminde kullanılmış bir yaklaşımdır. Günümüzde farklılaştırılmış öğretimin normal sınıflarda da uygulanabileceğine dair birçok çalışma yapılmıştır (Avcı ve Yüksel, 2018; Faber vd., 2018; Salar ve Turgut, 2019; Smit & Humpert, 2012; Tobin & Tippett, 2014; Tomlinson, 2001, 2005b, 2007, 2008; Tomlinson & Imbeau, 2010). Öğretimin farklılaştırılması gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde birçok derste artık daha çok kullanılabilir hale gelmiştir. Bu bakımdan çalışmamızda, sosyal bilgiler ders kitaplarında farklılaştırılmış öğretimi esas alan içeriklerin yer almasının öğrenci başarısı, derse karşı geliştirilen ilgi ve olumlu tutum, derse aktif katılma, etkin öğrenme gibi birçok alanda faydalarının olacağı varsayımından hareket edilmiştir.

Bu varsayımdan hareketle sosyal bilgiler dersinde farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının kullanımı ile ilgili yerli ve yabancı literatür taranmıştır. Alan yazında (özellikle yabancı alan yazında) farklılaştırılmış öğretim ile ilgili zengin bir içerik olmasına rağmen, sosyal bilgiler dersi ile ilgili hem yerli hem de yabancı alan yazında yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Alan yazından elde ettiğimiz bulgular neticesinde, sosyal bilgiler dersinde farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının kullanılmasının; öğrencilerin dersi daha iyi kavraması, ders etkinliklerine katılmadaki isteklerinin artması, derse karşı geliştirdikleri ilgi ve olumlu tutum, her öğrencinin kendi hızında öğrenmesi, öğrencilerin yeteneklerini fark etmesi, öğrencilere kendilerini gerçekleştirmeleri için fırsatlar sunulması gibi birçok yönden faydalarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında derslerinde bu yaklaşımı kullanan sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin bu yaklaşımı daha sonraki süreçte kullanmaya istekli oldukları, bununla ilgili hizmet içi eğitimlere katılmak istedikleri tespit edilmiştir. Bu bakımdan sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriklerinin oluşturulmasında farklılaştırılmış öğretim anlayışına uygun etkinliklerin yer alması, içeriğin bu anlayışa göre düzenlenmesinin ders kitaplarını daha ilgi çekici ve etkin hale getireceği düşünülmektedir. Buradan hareketle sosyal bilgiler dersinde farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının kullanımı ve ders içeriklerinin bu anlayışa göre düzenlenmesi ile ilgili aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Farklılaştırılmış öğretimin sosyal bilgiler dersinde etkin bir alternatif yaklaşım olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir.
- Mevcut sosyal bilgiler ders kitaplarında farklılaştırılmış öğretim yaklaşımını yansıtan içeriklerin sınırlı düzeyde olduğu görülmüştür. Ders kitabı içerikleri bu yaklaşıma göre zenginleştirilmelidir.
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda ve ders ile ilgili oluşturulan içeriklerde (ders kitapları, ders planları, basılı materyaller, vd.) farklılaştırılmış öğretim yaklaşımını kolaylaştırıcı düzenlemelerin yapılmasının faydalı olacağı anlaşılmaktadır.
- Bu öğretim yaklaşımı ile ilgili öğretmenlere imkânlar ölçüsünde hizmet içi eğitimler düzenlenmesi, öğretmenlerin konu ile ilgili mesleki gelişimlerini artıracakları öngörülebilir.

• Eğitim-öğretim ortamlarının farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına uygun şekilde düzenlenmesinin öğrencinin derse ilgisini artıracak ve başarının sağlanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Z. (2019). *Sosyal Bilgiler Dersinde Farklılaştırılmış Öğretim Yönteminin Öğretmen ve Öğrencilere Etkisi: Bir Eylem Araştırması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Aşıroğlu, S. (2016). Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Farklılaştırılmış Öğretim Konusundaki Öz-yeterliklerine İlişkin Görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12(3), 948-960.
- Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler Ünitesi Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler. İçinde H. Akdağ, E. N. Akhan, A. Altun, B. Ata, E. Avcı, S. Çiftçi, Y. Doğan, S. Güven, B. Kaya, S. Çakmakçı, G. Kılıçoğlu, Z. Merey, A. Meydan, A. Öcal, İ. Sarı, ve Ö. Sönmez (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar - 1* (ss. 26-44). Pegem Akademi Yayınları.
- Atalay, Z. Ö. (2014a). *Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Öğretiminin Üstün Zekâlı Öğrencilerin Akademik Başarı, Tutum, Eleştirel Düşünme ve Yaratıcılıklarına Etkisi*. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Atalay, Z. Ö. (2014b). Üstün Zekâlı Ve Yetenekli Bireyler İçin Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanabilecek Öğretim Stratejileri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(22), 339-358.
- Avcı, S., ve Yüksel, A. (2018). *Farklılaştırılmış Öğretim Teori ve Uygulama*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Aytuna, H. (1955). *Aktif Öğretim Tekniği, Geçmişte ve Bugün, Yabancı Memleketlerde ve Bizde*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Bergstrom, T. M. (2015). *Gatekeepers for Gifted Social Studies: Case Studies of Middle School Teachers*. Department of Teaching and Learning College of Education University of South Florida.
- Bhagat, A., Vyas, R., ve Singh, T. (2015). Students Awareness of Learning Styles and Their Perceptions to a Mixed Method Approach for Learning. *International Journal of Applied and Basic Medical Research*, 58-65.
- Bilgili, A. S. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004). İçinde Z. Akkuş, U. Şimşek, İ. Zeybek, İ. Turan, A. S. Bilgili, S. Ilgaz, E. Akdoğan, M. Yılmaz, S. Sarısan, S. Coşkun Keskin, R. Çiçek, ve M. Çapa (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (ss. 36-57). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bilgili, A. S., Zeybek, H. İ., Çapa, M., Yılmaz, M., Çiçek, R., Sarısan, S., Kaymakçı, S., Şimşek, U., Turan, İ., C. Keskin, S., Topkaya, Y., Akkuş, Z., Akpınar, M., Ilgaz, S., ve Akdoğan, E. M. (2019). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. İçinde A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (ss. 1-31). Pegem Akademi Yayınları.
- Çelikkaya, T., ve Kuş, Z. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 741-758.
- Çetintaş, E. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Farklılaştırılmış Çalışma Yapıların Kullanımı: Bir Eylem Araştırması*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Demir, S., ve Gürol, M. (2015). Farklılaştırılmış Öğretim Yöntemlerinin Derin ve Yüzeysel Öğrenen Öğrencilerin Kalıcılık Puanları Üzerindeki Etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(2), 187-206.
- Demiral, S. (2015). Farklılaştırılmış Öğretim. İçinde B. Sarıtaş, Ç. Toraman, E. Oklay, İ. Kaşarçı, M. F. Kaya, M. Koçyigit, R. Mammadov, S. Demiral, Ş. Koçyigit, U. Uluçınar, ve Z. S. Gökler (Ed.), *Alternatif Öğrenme Öğretme Yaklaşım ve Yöntemleri* (ss. 99-114). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Dülger, Z., ve Kabapınar, Y. (2019). Din Kültürü Ahlak Bilgisi (Dkab) Derslerine Kanıt Temelli Öğrenmeyi Eklemlenmek Ne Derece Olanaklıdır: "Kurban" ve "Oruç" Temelinde Uygulamalar. İçinde A. Şimşek, B. Çulha Özbaş, F. Yazıcı, Y. Yabansu, Z. Dülger, Ç. Baki Pala, H. Günel, F. Torun, F. Kabapınar, İ. Dere, N. G. Kahveci, G. Tuncel, T. Karabağ, ve S. Kaymakçı (Ed.), *Kimlik Belirleyen Derslerde Kanıt Temelli Öğrenme* (ss. 129-163). Pegem Akademi Yayınları.
- Erdem, C. (2019). Öğrenci Davranışlarının Yönetimi. İçinde Ö. Çoban, S. Dulay, S. Tofur, G. Altıntaş, E. Cahit, M. E. Türkoğlu, E. Egmir, M. Öz, O. Ergünay, M. Özcan, ve M. Polat (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (ss. 107-141). Eğitim Yayınevi.
- Faber, J. M., Glas, C. A. W., ve Visscher, A. J. (2018). Differentiated Instruction In A Data-Based Decision-Making Context. *School Effectiveness and School Improvement* 29(1), 43-63.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutçu, M., Özerdoğan, P., ve Aygün, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7*. Devlet Kitapları.
- Karadağ, R. (2014). Dünyada ve Türkiye'de Farklılaştırılmış Öğretimle İlgili Yapılmış Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* (22), 1301-1322.
- Küçükahmet, L. (1997). *Eğitim Ortamları ve Öğretim "Öğretim İlke ve Yöntemleri"*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Marone, D. A. (2013). *Integrating Choice in a Differentiated History Class*. Northeastern University School of Education, Ed.D. Dissertations ve Theses.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (S. Turan (ed.)). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öztürk, M., ve Mutlu, N. (2017). Sosyal Bilgiler ve Tarih Derslerinde Farklılaştırılmış Öğretime Yönelik Öğretmen Algıları ve Uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 7(2), 379-402.
- Rogers, J. M. (1995). *Perceptions of staff of the Lincoln Public Schools concerning the implementation of differentiated social studies classes for gifted students in a middle school setting: A case study*. The University of Nebraska - Lincoln.
- Saban, A. (2004). *Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, E. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*. Feryal Matbaası.
- Salar, R., ve Turgut, Ü. (2019). Farklılaştırılmış Öğretim Sınıf İklimine Etkisi: Nitel Bir Çalışma. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(4), 1048-1068.
- Sayılı, A. (2010). *Bilim Tarihi*. Gündoğan Yayınları.
- Schneider, D. C., Adler, S. A., Montgomery, R. B. G. L.-B. W. R. F. M. H. M. A. M. G. M. M. A., Nickell, P., ve Tevis, C. (1994). *Curriculum Standards for Social Studies: Expectations of Excellence* (1). National Council for the Social Studies.
- Selvi, K. (2019). Kendi Kendine Öğrenmenin Bileşenleri. İçinde G. F. Gündüz (Ed.), *Kendi Kendine Öğrenme* (ss. 35-68). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Smit, R., ve Humpert, W. (2012). Differentiated instruction in small schools. *Teaching and Teacher Education* (28), 1152-1162.
- Taşer, S. (2011). *Son Dönem Osmanlı Aydınlarının Eğitim Meseleleri Hakkındaki Görüşleri (1839-1923)*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Taşer, S. (2018). II. Uluslararası Gap Sosyal Bilimler Kongresi. *Bir Sosyal Bilimci Olarak Kâtip Çelebi*, 315-321.
- Tobin, R., ve Tippett, C. D. (2014). Possibilities and Potential Barriers: Learning To Plan for Differentiated Instruction in Elementary Science. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 12(2), 423-443.
- Tomlinson, C. A. (2001). Key Principles of A Differentiated Classroom. *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classroom*, 1-4.
- Tomlinson, C. A. (2005a). Grading and Differentiation: Paradox or Good Practice? *Theory into Practice*, 44(3), 262-269.
- Tomlinson, C. A. (2005b). Travelling the Road to Differentiation in Staff Development. *Journal of Staff Development*, 26(4), 8-12.
- Tomlinson, C. A. (2007). Learning to Love Assessment. *Educational Leadership: Journal Of The Department Of Supervision And Curriculum Development*, 65(4).
- Tomlinson, C. A. (2008). The Goals of Differentiation. *Educational Leadership*, 66(3).
- Tomlinson, C. A., ve Imbeau, M. B. (2010). *Leading and Managing A Differentiated Classroom*. ASCD.
- Vahapoğlu, H. (1992). *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*. Bayrak Matbaası.
- Waid, N. (2016). *Social Studies Teachers' Use of Differentiated Instruction to Help Struggling Learners*. Walden University College of Education.
- Woo, Y. S. (1991). *A differentiated social studies curriculum model for gifted students on the junior high school level in Korea*. Teachers College, Columbia University.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., ve Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*. Devlet Kitapları.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.